

«ОДЕРЖИМІСТЬ ІСТОРІЄЮ» ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА БРИТАНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

В. С. Бреус

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Середина ХХ – початок ХХІ ст. вважається добою постмодернізму, тобто часом зародження якісно нового мистецтва, яке відчуває органічний зв'язок з попередньою культурною традицією та поєднує час минулий, сучасний і майбутній. Це мистецтво не претендує на роль наставника і судді, а визначає свою позицію як неавторитарну парадигму [1].

З одного боку, постмодернізм ставить під сумнів все, що зберегла традиційна культура, деконструє традицію і іронізує над нею, вибудовуючи свою плюралістичну естетичну парадигму. Однак разом з цим, експериментуючи з традицією, стираючи межі між жанрами, стилями, напрямками, постмодернізм є синтезом повернення до минулого і одночасно руху вперед, звідси і виходить твердження про те, що постмодернізм відкриває нове в старому, деканонізує, переосмислює і оновлює весь культурний досвід людства [5, 9].

Характеризуючи художню літературу Великої Британії 1960 – 1990-х років, Д. Малькольм вказує на захопленість історією, історичними подіями і процесами, як далекого, так і найближчого минулого; інтерес до зображення часу і місця дії за кордоном, зокрема, за межами географічної зони Британських островів; помітне змішування стилів; та інтерес до металітератури [8]. «Одержимість історією» стає характерною рисою творчості британських письменників-постмодерністів, для яких проблема розуміння суті історії стає головною. Як зазначає О.Ю Панова, важливою ознакою постмодернізму стає «відмова від розуміння історичного руху як прогресивного, поступального, підлеглого детерміністичній логіці, уявлення про минуле як про полотно різних можливостей, потенційних варіантів розвитку, із яких, вкінці кінців, був вибраний лише один варіант» [6, 239].

Теоретики літератури постмодернізму висловлюють переконання, що історичне оповідання є словесною вигадкою, форми якого мають набагато більше спільного з літературою, ніж з наукою [3]. Аналізуючи різницю у звертанні до історії у модерністів і постмодерністів, Лінда Хатчеон зазначає: «Минуле – це не те, від чого потрібно тікати, чого потрібно уникати або контролювати, як пропонують різні форми модерністського мистецтва завдяки своєму імпліцитному погляду на історію як на нічний жах. Минуле – це те, з чим ми маємо порозумітися. Протистояння призводить до визнання як обмеженості, так і сили минулого. Зараз у нас є доступ до історії через залишені нею сліди... Іншими словами, ми лише маємо уявлення про минуле, з нього конструємо наші наративи або пояснення. Постмодернізм дійсно виявляє бажання зрозуміти сучасну культуру як продукт попередніх репрезентацій. Уявлення про історію стає історією репрезентацій» [7, 110]. Постмодерністська література грає з широким колом документальних джерел і літературних стилів, розглядаючи різноманітність історії і засобів її викладу як чудову втіху втрати ілюзії історичної впевненості.

Результатом надмірного захоплення історією у Великій Британії стає поява постмодерністського історичного роману, що отримав назву «історіографічна металітература» (термін Л. Хатчеон), в якій відображалась ностальгія за втраченими позитивними цінностями, пошуки шляхів вираження національної ідентичності та страх людини постіндустріального суспільства перед можливими катастрофами, які

змушують її звертатися до минулого, героїчного чи усталеного, з метою віднайти там опору. Тому, у 1980-х – 1990-х рр. на теренах британської літератури розгортається діяльність цілої плеяди письменників, у творчості яких «повернення до історії» посіло важливе місце (Дж. Фаулз, якого можна вважати прокладачем цього напрямку саме в англійській словесності, А. Байєтт, Г. Свіфт, Дж. Барнс, П. Акройд, Р. Трімейн, Дж. Вінтерсон тощо). При цьому на поетиці і проблематиці історіографічної металітератури суттєво позначилися такі процеси сучасності, як заперечення позитивістського потрактування історії з його центруванням лідерів-переможців, перегляд традиційних етичних концептів та самовизначення історії як письма [4, 6].

Так, наприклад, у романах Дж. Барнса, М. Бредбері і Г. Свіфта історичне минуле більше не виступає як історія сама по собі, воно стає постмодерною проекцією історії – постісторією. Автори романів передають соціальні передумови тієї чи іншої позиції щодо історичної події чи до історичного періоду через соціальну роль та переконання персонажів. Художня інтерпретація концептів історіографії відбувається через світобачення, зумовлене, великою мірою, професійною або науковою діяльністю письменників. У багатьох випадках персонажі романів дотичні до соціальної групи, до якої належить і сам автор, або ж їхні погляди близькі до його переконань. Основними принципами «постісторії» вважають відмову від лінійного бачення соціальної динаміки і від віри в прогрес, сприйняття сучасності як такої, що не містить новизни. Для «постісторії» характерний принцип нелінійності, тобто версифікація шляхів розвитку суспільства і науки, яка передбачає безкінечний поділ і членування форм розвитку, прискорення його темпів та глобальний характер змін [2, 12].

Отже, звернення до історії є однією з ключових особливостей, що проблематизуються у філософії та естетиці постмодернізму. Характерними принципами історичного дискурсу у британському романі є принципи нелінійності, інтертекстуальності, фрагментарності в художньому відтворенні історії.

Список використаної літератури:

1. Давиденко Г.Й. Історія новітньої зарубіжної літератури: навч. посібник./ Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І., Кушнерова М.О. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 274 с.
2. Дробіт І. М. Історичний дискурс у британському романі 80-90 років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / І. М. Дробіт. – К, 2010. – 20 с.
3. Знакомтесь, Британский постмодернизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dilka11.wixsite.com/bp001>
4. Сизоненко Н. А. Поетика історіографічної металітератури Великобританії 1980–1990-х років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Н. А. Сизоненко. – К., 2008. – 22 с.
5. Толстых О. А. Английский постмодернистский роман конца ХХ века и викторианская литература : интертекстуальный диалог (на материале А. С. Байетт и Д. Лоджа) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.03 «Література народів стран зарубіжжя (англійська література)» / О. А. Толстых. – Екатеринбург, 2008. – 24 с.
6. Хабибуллина Л.Ф. Английская литература между модернизмом и постмодернизмом: Энтони Бёрджесс и Грэм Свифт [Електронний ресурс]: Серия: Гуманитарные науки. – Казань, 2015. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/angliyskaya-literatura-mezhdu-modernizmom-i-postmodernizmom-entoni-byordzhess-i-grem-svift>.
7. Шуба Ю. В. Еволюція британського історичного роману: перегляд історичних вимірів [Електронний ресурс] / Ю. В. Шуба // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Літературознавство. – 2010. – Т. 135, Вип. 122. – С. 109–113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2010_135_122_25
8. Malcolm D. Understanding Ian McEwan/ D. Malcolm. – Columbia: University of South Carolina Press, 2002. – 216 p.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Ю. В. Шуба